



بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی، آموزشگاهی، تخصصی، عمومی، مساجد و خصوصی استان اردبیل

نوشته: دکتر غفور امانی
عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

موقعیت جغرافیایی استان اردبیل

استان اردبیل در شمال غربی ایران با وسعت ۱۷۸۱۴ کیلومترمربع واقع شده و از شمال با کشور جمهوری آذربایجان شوروی، از مشرق با استان گیلان، از جنوب با استان زنجان و از مغرب با استان آذربایجان شرقی همسایه است. این استان دارای ۹ شهرستان، ۱۷ شهر، ۱۶ بخش، ۶۲ دهستان و ۲۲۲۲ پارچه آبادی است (۱، ص ۵).

زبان

زبان اکثریت مردم استان اردبیل ترکی آذری بوده ولی در امور دینی از زبان عربی و در مکاتبات و کارهای اداری از زبان فارسی استفاده می‌شود (۲، ص ۵۶).

جمعیت استان اردبیل

بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵، جمعیت استان اردبیل ۱۱۴۱۶۲۵ نفر بوده که ۴۸۸۲۸۲ نفر در مناطق شهری و ۶۵۳۳۴۳ نفر در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و از کل جمعیت استان اردبیل تعداد ۵۹۰۷۸۸ نفر مرد و ۵۵۰۸۴۷ نفر زن می‌باشد. تراکم نسبی جمعیت استان ۶۱/۲ نفر در کیلومترمربع می‌باشد و بیش از ۴۰ درصد جمعیت آن در گروه سنی ۱۵ سال قرار دارد.

سواد

از افراد ۶ ساله و بالاتر استان اردبیل تعداد ۶۱۱۷۸۸ نفر باسواد هستند که این نسبت در مردان ۶۰/۴ درصد و در زنان ۳۹/۶ درصد می‌باشد (۳، ص ۲۹، ۳۰ و ۳۳). از ۶۱۱۷۸۸ نفر افراد باسواد استان اردبیل تعداد ۳۳۶۰۳۹ نفر دانش‌آموز می‌باشد که در ۱۷۱۵ مدرسه استان تحصیل می‌کنند (۴، ص ۱). از کسب دانش‌آموزان حدود ۴/۲ درصد در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و ۱/۶ درصد در هنرستان‌های کشاورزی تحصیل می‌کنند و به ازای هر ۲۶۵/۵ نفر جمعیت استان تعداد یک نفر دانشجو وجود دارد (۵، ص ۱۹۹). در حال حاضر تعداد ۱۴ باب دانشگاه در سطح استان اردبیل فعالیت آموزشی دارند.

ارتباطات و انتشارات و مراکز فرهنگی

در استان اردبیل تعداد ۸۰ کتابفروشی، ۲۸ چاپخانه، یک گراورساز و ۳ ناشر وجود دارد. از ۸۰ کتابفروشی موجود در سطح استان، تعداد ۶۰ کتابفروشی در شهر اردبیل (مرکز استان) و ۵ کتابفروشی در شهرستان خلخال، و در هریک از شهرستان‌های گرمی، پارس‌آباد و مشگین‌شهر تعداد ۵ کتابفروشی وجود دارد. از ۲۸ چاپخانه موجود در استان اردبیل، تعداد ۲۱ چاپخانه در شهرستان اردبیل قرار داشته

و در هریک از شهرستان‌های پارس‌آباد، خلخال، مشگین‌شهر ۲ چاپخانه و در شهرستان گرمی فقط یک چاپخانه فعالیت دارد. در مرکز استان تعداد ۹ نشریه محلی منتشر می‌شود که ۳ تای آن فصلنامه و ۶ تای دیگر آن هفته‌نامه می‌باشد البته فصلنامه‌های سبلان و تبیان مدتی است انتشار نمی‌یابد (۳، ص ۱۲۷). در سال ۱۳۴۹ مرکز فرستنده رادیویی اردبیل تأسیس شده و ۷۰ درصد جمعیت استان را تحت پوشش برنامه‌های سراسری و محلی خود قرار می‌دهد. در سال ۱۳۶۰ فرستنده تلویزیونی نیز در شهرستان اردبیل نصب گردید که در حال حاضر ۷۳ درصد جمعیت استان را تحت پوشش شبکه یک و ۷۰/۴ درصد جمعیت استان را تحت پوشش شبکه دو قرار می‌دهد (۶، ص ۱۱۰ و ۱۱۱).

تعداد ۵ باب سینما با گنجایش ۲۵۲۰ صندلی در سطح استان وجود دارد که تعداد ۳ باب آن با گنجایش ۱۷۰۴ صندلی در مرکز استان و یک باب سینما با گنجایش ۵۶۱ صندلی در شهرستان پارس‌آباد و یک باب سینما با گنجایش ۳۰۰ صندلی در شهرستان مشگین‌شهر قرار دارد. (۱، ص ۳۲ و ۳۳). تعداد ۴ سالن آمفی‌تئاتر با ظرفیت ۲۲۰۰ صندلی در استان وجود دارد و تعداد ۳۰ گروه فعال با ۴۵۰ نفر بازیگر در سالن‌های تئاتر استان



فعالیت دارند. تعداد ۳ شرکت فیلم‌سازی، ۲۵ انجمن هنری، ۱۵ انجمن ادبی، ۲۳ کانون فرهنگی و هنری و ۵ خانه فرهنگ در زمینه‌های فرهنگی و هنری در سطح استان فعالیت می‌کنند. در فروردین ۱۳۸۰ تعداد ۱۴ کتابخانه دانشگاهی با مجموعه ۱۵۰۲۶۶ جلد کتاب، تعداد ۵۴۷ کتابخانه آموزشی با ۴۶۵۴۲۲ جلد کتاب، تعداد ۳ کتابخانه تخصصی با ۱۳۸۰۰ جلد کتاب، تعداد ۳۲ کتابخانه عمومی با ۱۷۵۲۳۴ جلد کتاب، تعداد ۵۲ مسجد دارای کتابخانه با کل مجموعه ۸۰۰۴۴ جلد کتاب و تعداد ۲۸۵ کتابخانه خصوصی (شخصی) با ۱۵۲۲۲۸ جلد کتاب در سطح استان اردبیل وجود دارد همچنین تعداد ۴ کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با مجموعه ۲۲۸۷۷ جلد کتاب در سطح استان فعالیت می‌کنند.

کتابخانه‌های دانشگاهی استان اردبیل

با توجه به اینکه دانشگاه‌های استان اردبیل بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران تأسیس یافته‌اند به سبب نوپا بودن آنها، از امکانات کتابخانه‌ای ضعیفی برخوردار هستند. تعداد ۱۳۵۶۷ نفر دانشجو در ۱۴ دانشگاه موجود در استان به تحصیل مشغول هستند و کتابهای موجود در کتابخانه‌های این دانشگاه‌ها کلاً حدود ۱۵۰۲۶۶ جلد می‌باشد و اکثر کتابخانه‌های دانشگاهی از وجود مجلات خارجی بطور قلیل برخوردارند.

تعداد ۲۴ نفر کارمند (۵ نفر لیسانس کتابداری و ۱۹ نفر کارمند غیر تخصصی و حرفه‌ای) در کتابخانه‌های دانشگاه‌های استان اردبیل به کار مشغولند و تعداد ۵۹۶۶ نفر دانشجو (۳۱۲۴ نفر مرد و ۲۸۴۲ نفر زن) در این کتابخانه‌ها عضویت دارند.

تعداد ۳ کتابخانه دانشگاهی از نظام دهمی دیویی و ۴ کتابخانه دانشگاهی از نظام رده‌بندی کنگره و ۷ کتابخانه دانشگاهی از حروف الفبایی برای سازماندهی مجموعه خود استفاده می‌کنند. مخزن ۱۱ کتابخانه دانشگاهی استان اردبیل به صورت قفسه باز و ۳ کتابخانه به صورت قفسه بسته اداره می‌شود. فقط یک کتابخانه دانشگاهی در سطح استان دارای فهرستبرگه و برگه‌دان می‌باشد و بقیه از این امکانات بی‌بهره‌اند (اطلاعات مندرج در مورد کتابخانه‌های دانشگاهی از طریق پرسشنامه‌های توزیعی توسط محقق و نگارنده بعمل آمده است).

کتابخانه‌های آموزشی استان اردبیل

با توجه به اینکه تعداد ۳۵۰۶۵۵ نفر دانش‌آموز در ۲۲۳۸ آموزشگاه موجود در سطح استان به تحصیل مشغول می‌باشند فقط ۵۴۷ آموزشگاه دارای کتابخانه بوده و ۴۶۵۴۲۲ جلد کتاب در این کتابخانه‌ها جهت استفاده دانش‌آموزان و معلمان وجود دارد. از ۵۴۷ کتابخانه آموزشی فقط ۳۰ کتابخانه مدرسه‌ای دارای کتابدار بوده و بقیه آنها توسط دانش‌آموزان یا دبیران پرورشی اداره می‌شود.

کل اعضای فعال کتابخانه‌های مدارس استان ۶۲۳۵۳ نفر بوده و تعداد ۸ کتابخانه آموزشی به روش دهمی دیویی و ۵۳۹ کتابخانه دیگر بر اساس حروف الفبایی عنوان و یا شماره اموال کتاب سازماندهی شده‌اند (۴، ص ۳ و ۴).

هیچگونه مواد سمعی و بصری جهت استفاده دانش‌آموزان در کتابخانه‌های آموزشی استان اردبیل وجود ندارد. با توجه به اینکه شرط داشتن کتابدار در کتابخانه‌های مدارس استان اردبیل وجود حداقل ۲۰۰۰ جلد کتاب در کتابخانه مدرسه می‌باشد چون مجموعه

کتابهای تعداد ۵۱۷ کتابخانه آموزشی استان به این حد قابل قبول نرسیده‌اند، نمی‌توانند از وجود کتابدار بهره‌مند شوند (۷، ص ۱۶).

کتابخانه‌های تخصصی موجود در استان اردبیل

در استان اردبیل ۳ کتابخانه تخصصی با کل مجموعه ۱۳۸۰۰ جلد کتاب وجود دارد که ۵۶۰ نفر در این کتابخانه‌ها عضو هستند و از ۳ کارمند شاغل در این کتابخانه‌ها فقط یک نفر دارای لیسانس کتابداری است و بقیه غیرحرفه‌ای و غیرتخصصی هستند.

کتابخانه تخصصی سازمان برنامه و بودجه استان اردبیل، کتابخانه تخصصی مرکز تحقیقات کشاورزی پارس‌آباد و کتابخانه تخصصی شورای پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی هر سه بصورت قفسه باز اداره می‌شوند و تعداد ۷ عنوان روزنامه و هفته‌نامه بطور مرتب به این کتابخانه‌ها واصل می‌شود. (اطلاعات مندرج در مورد کتابخانه‌های تخصصی استان اردبیل از طریق پرسشنامه توزیعی توسط محقق بدست آمده است).

کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل

الف. کتابخانه‌های عمومی بزرگسالان

در فروردین ۱۳۸۰ تعداد ۳۲ کتابخانه عمومی با ۱۷۵۲۳۴ جلد کتاب وجود داشته که ۶۲۵ جلد از کتاب‌های موجود لاتینی و ۱۴ جلد از آنها، کتاب‌های خطی و بقیه کتاب‌های چاپی می‌باشد. از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۷ کلاً ۷ باب کتابخانه عمومی و از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۹ یک باب کتابخانه عمومی و از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۹ تعداد ۲۴ باب کتابخانه عمومی در سطح استان تأسیس شده است.

تعداد ۴۰۹۲۵ نفر (۲۴۹۱۵ نفر مرد و



۱۶۰۱۰ نفر زن) در کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل عضویت دارند که ۲۷۶۲۳ نفر از اعضای این کتابخانه‌ها دانش‌آموز و ۴۷۱۹ نفر دانشجو و ۴۱۵۱ نفر کارمند و ۴۴۳۲ نفر از سایر اقشار جامعه می‌باشند (آمارهای ارائه شده در مورد کتابخانه‌های عمومی استان از طریق اسناد و مدارک موجود در اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان اردبیل و از طریق مصاحبه با کارشناس مسؤل کتابخانه‌های عمومی استان آقای هاتف امیری بدست آمده است).

تعداد کل کارکنان کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل ۶۲ نفر (۴۳ نفر مرد و ۱۹ نفر زن) بوده است که ۵ نفر از آنها دارای مدرک لیسانس کتابداری، ۶ نفر از کارمندان دارای مدرک فوق‌دیپلم کتابداری و ۵۱ نفر از کارمندان دارای مدرک غیرکتابداری می‌باشند.

از مجموع کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل فقط کتابخانه عمومی شماره یک و شماره دو اردبیل و کتابخانه‌های عمومی شهرستانهای بیله سوار و گرمی دارای سالن اجتماعات هستند و فقط در ۵ کتابخانه عمومی استان فعالیت‌های هنری و جنبی از قبیل تشکیل نمایشگاه‌های کتاب، عکس، نقاشی و جلسات شعر و سخنرانی صورت می‌گیرد.

تعداد ۱۷ کتابخانه عمومی استان برای سازماندهی کتاب‌های خود از نظام طبقه‌بندی دهدهی دیویی و بقیه کتابخانه‌ها برای رده‌بندی کتاب‌های خویش از ترتیب حروف الفبای عنوان و شماره اموال کتاب استفاده می‌کنند در تعداد معدودی از کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل جهت استفاده مراجعین مجلات فارسی به تعداد قلیل وجود دارد و این کتابخانه‌ها از داشتن مجلات لاتینی و تخصصی بی‌بهره‌اند (۸، ص ۵۸، ۷۶).

ب. کتابخانه‌های عمومی کودکان (کتابخانه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان)

در استان اردبیل تعداد ۴ کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با ۲۲۸۷۷ جلد کتاب جهت استفاده کودکان و نوجوانان وجود دارد. این کتابخانه‌ها به تعداد ۸۸۷ نفر (۳۳۴ نفر پسر و ۵۵۳ نفر دختر) از اعضای خود خدمات امانت کتاب، عروسک‌بازی، قصه‌گویی، نقاشی و خطاطی و ... ارائه می‌دهند. کتابهای این کتابخانه‌ها به ترتیب حروف الفبای عنوان و به سیستم دهدهی دیویی مرتب شده‌اند با این حال که این ۴ کتابخانه عمومی کودکان دارای تعداد ۱۲ نفر کارمند هستند متأسفانه هیچیک از این افراد تخصص کتابداری ندارند. ساختمان ۳ کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان اختصاصی و یکی دیگر دارای ساختمان استیجاری است. (اطلاعات مندرج از طریق توزیع پرسشنامه توسط محقق بدست آمده است).

ج. کتابخانه‌های مساجد

کلمه مسجد که از لغت سجده کردن گرفته شده است به جایی گفته می‌شود که در آن برای خداوند به سجده می‌افتند. بطور کلی مساجد محل‌هایی هستند که مسلمانان در آنجا به عبادت و پرستش خداوند می‌پردازند. از آنجا که مساجد در اسلام یک مرکز آموزشی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی بشمار می‌رود و هر آموزش با کتاب همراه است پس جمع‌آوری کتاب در این مکان‌های مقدس جزء ضروریات بوده که با مرور زمان ساختمان‌هایی در جوار مساجد به این منظور احداث گردیده است.

استان اردبیل به سبب داشتن سابقه دیرین دینی و مذهبی خود به این امر بسیار اهمیت داده و حتی قبل از تأسیس مدارس به شکل امروزی،

به ایفای نقش آموزشی خود در مساجد پرداخته و جهت نگهداری کتاب‌های درسی دینی و مذهبی به ساختن کتابخانه‌های مستقل از مساجد و یا در داخل مساجد اقدام کرده است.

با عنایت به اینکه در سطح استان اردبیل در سال ۱۳۷۸ تعداد ۱۸۵۶ مسجد (۳۱۴ مسجد در شهر و ۱۵۴۲ مسجد در روستا) وجود داشته فقط در ۵۲ مسجد در سطح استان کتابخانه وجود دارد که کل مجموعه کتاب این کتابخانه‌ها ۸۰۰۴۴ جلد می‌باشد. از کل کتاب‌های موجود در کتابخانه‌های مساجد تعداد ۴۱۱ جلد کتاب خطی و مابقی کتاب‌های چاپی می‌باشد. تعداد کارکنان کتابخانه‌های مساجد در سطح استان ۹ نفر بوده یعنی تعداد ۴۳ کتابخانه مساجد بدون کتابدار می‌باشد. کتابخانه‌های مساجد تحت نظارت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان فعالیت می‌کنند. (اطلاعات و آمار مندرج در خصوص مساجد و کتابخانه‌های آن از طریق کارشناس مسؤل مساجد مستقر در اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان اردبیل آقای چهره‌برقی و از طریق پرسشنامه توزیعی توسط نگارنده بدست آمده است).

کتابخانه‌های خصوصی (شخصی) موجود در استان اردبیل

کتابخانه‌های خصوصی یا کتابخانه‌های شخصی که از بودجه صاحبان آن در تهیه و جمع‌آوری کتاب تأمین می‌شود چون با علاقه و اطلاعات و آگاهی فرد در موضوعات و زمینه‌های معین و قدرت مالی او گردآوری و تأسیس می‌شوند به علت داشتن مجموعه‌های خاص از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند که تهیه مجموعه‌های غنی در موضوعات بخصوص از عهده یک نهاد عمومی ساخته نیست و اطلاعات کتابشناختی مجموعه‌های خصوصی می‌تواند



مورد استفاده پژوهشگران در زمینه‌های گوناگون باشد. چون وجود کتابخانه‌های شخصی پر محتوا در یک منطقه نشانگر آگاهی اجتماعی، فرهنگی، سیاسی مردم آن منطقه بوده و رفاه اجتماعی آنان را نشان می‌دهد محقق با توزیع پرسشنامه به جمع‌آوری اطلاعات در حد امکان در این مورد پرداخت به سبب محرومیت منطقه از امکانات رفاهی و اجتماعی، علمی و اقتصادی، تعداد کتابخانه‌های خصوصی (شخصی) موجود در استان تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران یعنی تا سال ۱۳۵۷ بسیار قلیل و انگشت‌شمار بوده است که آن هم یا متعلق به متولین و یا روحانیون بوده و اکثریت مردم فاقد کتابخانه در منازل خود بودند.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و با تأسیس دانشگاه‌های پیام‌نور، آزاد اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی و محقق اردبیلی و همچنین با تأسیس مراکز آموزش عالی دیگر بعد از انقلاب فرهنگی در این استان، تأسیس کتابخانه‌های خصوصی در منازل افراد با سواد این منطقه غیر قابل اجتناب گردید.

با توزیع پرسشنامه در سطح استان در بین افراد متخصص علمی تعداد ۲۸۵ کتابخانه شخصی با مجموعه ۱۵۲۲۲۸ جلد کتاب در منازل مردم شناسایی شد که حداقل کتاب‌های موجود در این کتابخانه‌ها ۱۰۰ جلد و حداکثر ۷۵۰۰ جلد کتاب بوده است با عنایت به تعداد جمعیت استان اردبیل که ۱۱۴۱۶۲۵ نفر می‌باشد و تعداد افراد با سواد این استان که ۶۱۱۷۸۸ نفر مشخص شده این تعداد کتابخانه با مجموعه ذکر شده بسیار اندک می‌باشد و نشانگر محرومیت مردم منطقه است.

در اکثر کتابخانه‌های خصوصی استان اردبیل، افراد برای سازماندهی مجموعه کتاب‌های خود از روش موضوعی یا ترتیب

الفبایی عنوان استفاده کرده‌اند. بسیاری از این کتابخانه‌های خصوصی در منازل روحانیون منطقه، اساتید دانشگاه‌ها، پزشکان و مهندسان بوده است.

نتیجه‌گیری

با توجه به اطلاعات جمع‌آوری شده در مورد وضعیت کتابخانه‌های استان اردبیل معلوم می‌شود که اکثر این کتابخانه‌ها در سال‌های اخیر در سطح استان تأسیس یافته و از امکانات و تجهیزات لازم بهره‌مند نیستند. از جمله اکثر کتابخانه‌ها به تهیه فهرستبرگه و برگه‌دان که دسترسی مراجعین را به کتاب مورد نظر خویش تسهیل میکند اقدام نکرده‌اند و همچنین اکثر کتابخانه‌های موجود در استان برای سازماندهی مجموعه خود از روش سنتی طبقه‌بندی کتابها استفاده می‌نمایند که این امر بر عدم بکارگیری کتابداران حرفه‌ای در کتابخانه‌های استان دلالت دارد. در صورت وجود کتابدار حرفه‌ای در کتابخانه‌ای در سطح استان باید اذعان داشت که امکانات لازم از قبیل منابع طبقه‌بندی و با تجهیزات و وسایل مورد نیاز در اختیار آنان قرار ندارد و مسئولین امر تهیه این وسایل و تجهیزات را در اولویت چندم قرار می‌دهند و به این امر زیاد توجه نمی‌شود.

با توجه به باسوادان استان، تعداد کتابخانه‌ها در این منطقه بسیار اندک بوده و هیچکدام از کتابخانه‌ها از نظر کمی و کیفی به حد استانداردهای اعلام شده از سوی ایفلا نرسیده‌اند و متأسفانه اهمیت کتابخانه و به تبع آن مطالعه نه تنها برای مردم بلکه برای مسئولین منطقه نیز معلوم و آشکار نشده و جایگاه خود را در جامعه پیدا نکرده است. همانطوری که بر همگان آشکار است. مراکز علمی و آموزشی کشورهای پیشرفته جهان با مجهزترین سیستم‌های اطلاع‌رسانی و

شبکه‌های ارتباطی جهت دستیابی به اطلاعات تازه در کوتاهترین زمان ممکن مجهز شده‌اند با کمال تأسف کتابخانه‌های موجود در استان حتی در دانشگاه‌های منطقه از کمترین امکانات کتابخانه‌ای (از جمله فهرستبرگه و برگه‌دان، کتابدار حرفه‌ای، فضای کافی و مناسب، میز و صندلی به تعداد مورد نیاز و سالن مطالعه و مجلات داخلی و خارجی و ...) برخوردار نیستند.

حدود ۵۵/۹ درصد از مراجعین کتابخانه‌ها طرز یافتن کتاب از قفسه‌ها و برگه‌دانها و لیست کتابها را نمی‌دانند و تاکنون آموزشی در این مورد صورت نگرفته است (۹، ص ۱۰۶).

کتابخانه‌ها به علت داشتن بعد مسافت از همدیگر و نداشتن تخصص لازم در کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها، با همدیگر ارتباط و همکاری نداشته بطوری که انتخاب نسخه‌های تکراری از یک کتاب نه تنها جوابگوی نیاز مراجعین نبوده بلکه آنها را به مطالعه نیز بی‌میل کرده است.

به علت محرومیت شدید منطقه و عدم وجود امکانات رفاهی لازم حتی در شهرستانها (بطوریکه شهرستان گرمی حتی یک سینما هم ندارد)، مسئولین منطقه، تأسیس کتابخانه‌ها را متأسفانه در اولویت‌های چندم خود قرار می‌دهند و در مورد تأسیس و تجهیز کتابخانه و شعبات آن در شهرهای مختلف و حتی کتابخانه‌های سیار و کودکان چون بودجه کافی ندارند اقدامی بعمل نمی‌آورند.

با توجه به اینکه ۵۴۷ مدرسه دارای کتابخانه بوده و بقیه مدارس استان فاقد کتابخانه می‌باشد تأسیس کتابخانه‌های آموزشی در تمامی مدارس استان جهت خدمت به دانش‌آموزان مستعد از ضروریات است که متأسفانه تا به حال توجهی به این امر که دانش‌آموزان در مناطق



محروم امکان خرید یا تهیه کتاب را جهت مطالعه ندارند از سوی مسئولین آموزش و پرورش نشده است.

با توجه به اینکه از ۶۱۱۷۸۸ نفر باسواد استان فقط ۱۸/۰۶ درصد آنان در کتابخانه‌ها عضویت دارند و ۸۱/۹۴ درصد آنان به علت مشکلات عدیده از جمله مشکل مالی، مطالعه را در حاشیه فعالیت‌های خود قرار داده و گرایش چندانی به این امر از خودشان نشان نمی‌دهند.

با توجه به مدرک تحصیلی کارکنان کتابخانه‌های استان معلوم می‌شود که جهت اداره کتابخانه‌ها و سازماندهی و انجام امورات فنی کتابخانه به تخصص کتابداری چندان توجهی نشده است علت این امر کمبود نیروهای متخصص کتابداری در منطقه و عدم وجود مجوز استخدام چنین نیروها در منطقه می‌تواند باشد به همین سبب است که انتخاب و سفارش و تهیه کتاب به علت عدم آگاهی کتابداران غیرحرفه‌ای، دقیق صورت نگرفته و بطور سلیقه‌ای انجام یافته است و شیوه سازماندهی کتاب‌ها و دسترسی به مجموعه کتابخانه بطور سنتی صورت یافته است کمبود کتاب‌های موردنیاز خوانندگان در کتابخانه‌ها و وجود عناوین تکراری و بلااستفاده سبب از بین رفتن انگیزه مطالعه و مراجعه به کتابخانه‌ها از طرف مردم شده است. کمبود فضا در کتابخانه‌ها و نبود تجهیزات لازم و همچنین عدم دسترسی مراجعان به مجلات علمی و تخصصی به زبان‌های مختلف در این کتابخانه‌ها به امر عدم تمایل مردم به مطالعه و حضور در کتابخانه‌ها کمک نموده است.

پیشنهادات

نگاه کلی بر وضعیت کتابخانه‌های استان اردبیل نشانگر این واقعیت است که وضع آنها مطابق استانداردهای ارائه شده توسط ایفلا نبوده

و عنایت مسئولان امر را می‌طلبید تا بتواند به اهداف اصلی خود که ارتقاء سطح آگاهی، علمی و فرهنگی جامعه است جامه عمل بپوشاند. برای حل معضلات و مشکلات موجود در کتابخانه‌ها و ایجاد عادت مطالعه و افزایش مقدار آن در مردم این منطقه پیشنهاداتی ارائه می‌گردد که امید است راهگشای مسئله باشد.

۱- جهت تأسیس و تجهیز کتابخانه‌ها و در نتیجه برای افزایش گرایش مردم به مطالعه و خرید کتاب‌های موردنیاز و موردعلاقه مردم بودجه کافی نیاز است پیشنهاد می‌شود مسئولین ارگانها و سازمان‌های ذیربط جهت این امر بودجه کافی اختصاص دهند و از صاحب‌نظران جهت تبلیغ مردم به مطالعه استفاده شود.

۲- با توجه به تعداد کتابخانه‌های عمومی بزرگسالان و کودکان موجود در استان و عدم وجود کتابخانه‌های سیار جهت رساندن کتاب به مناطق دوردست برای مطالعه مردم پیشنهاد می‌شود جهت ایجاد عادت مطالعه در کودکان و دسترسی تمام اقشار مردم به کتاب به توسعه کتابخانه‌های کودکان و راه‌اندازی کتابخانه‌های سیار در جامعه اقدام گردد.

۳- با توجه به اینکه کتاب‌های درسی با هدف مطالعه کتاب‌های کمک‌درسی تألیف شده‌اند و این امر وجود و تأسیس کتابخانه‌های مدارس را ضروری می‌نماید با توجه به اینکه تعداد ۱۶۹۱ آموزشگاه در سطح استان فاقد کتابخانه آموزشی است پیشنهاد می‌شود جهت تأسیس و تجهیز کتابخانه‌های مدارس اهمیت ویژه قائل شده و اقدامات لازم را مبذول دارند.

۴- چون وجود یک کتابخانه مجهز و منظم

مخصوصاً در دانشگاه‌ها به کارمند متخصص و کاردان نیاز دارد پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها جهت تأمین کتابدار موردنیاز رشته‌ای تأسیس و به تربیت چنین افرادی اقدام نمایند و همچنین به استخدام کتابداران در کتابخانه‌ها مجوز لازم از مقامات ذیصلاح اخذ و از طرف نهادها و سازمانها برای کارکنان غیرحرفه‌ای آموزش‌های لازم بصورت دوره‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت تدارک دیده شود.

۵- ایجاد ارتباط بین کتابخانه‌ها و همکاری در میان آنان در هر منطقه نه تنها در بودجه خرید کتاب صرفه‌جویی میکند بلکه از خریدهای تکراری و هدر شدن بودجه، نیرو و زمان و اشتغال در فضا نیز جلوگیری می‌نماید لذا پیشنهاد می‌شود جهت ایجاد هماهنگی، همکاری و امانت بین کتابخانه‌ها اقدام لازم بعمل آید تا دسترسی مراجعین به کتاب و مطالب موردنیاز در سطحی گسترده امکانپذیر شده و به رغبت آنان جهت مراجعه به کتابخانه‌ها بیفزاید.

۶- جهت ایجاد علاقه به مطالعه در مردم و عادت دادن مردم به مطالعه تهیه امکانات لازم از ضروریات است لذا پیشنهاد می‌شود با تأسیس کتابخانه‌های پرمحتوا، و برای ایجاد انگیزه مطالعه در مردم، افراد کتابخوان در هر کتابخانه شناسایی شده و از طرف مسئولین کتابخانه و سازمان مربوطه مورد توجه و تشویق قرار گیرند. همچنین شناسایی کارکنان ساعی، دلسوز، کاردان و خوش‌برخورد و همچنین شناسایی کارکنانی که طرح‌هایی برای فعال شدن کتابخانه‌ها از خود ارائه می‌دهند و تشویق آنان موجب شکوفایی استعدادها و افراد و دلگرمی آنان به کار خود می‌شود پیشنهاد می‌گردد که به این نکته نیز توجهی از سوی مسئولین به عمل آید.

۷- برای غنی‌سازی مجموعه کتابخانه جهت ایجاد گرایش در مردم به مطالعه پیشنهاد می‌شود



کتابهای جدید التالیف و مورد نیاز و علاقه مردم و همچنین مجلات فارسی و لاتینی در رشته‌های مختلف علمی در کوتاهترین زمان ممکن تهیه و در اختیار کتابخانه‌ها قرار گیرد که هم نیاز مراجعین به اینگونه مواد اطلاعاتی برطرف و هم کتابخانه‌ها با مواد اطلاعاتی جدید و تازه مجهز گردند.

۸- با توجه به اینکه در بعضی از کتابخانه‌های استان حق عضویت دریافت می‌شود و این امر می‌تواند عاملی برای عدم مراجعه به کتابخانه و استفاده از محتوای آن گردد پیشنهاد می‌شود که حق عضویتی از اعضای کتابخانه دریافت نشود و کتابها بصورت رایگان در اختیار مراجعین قرار داده شود.

۹- با توجه به اینکه اکثر کتابخانه‌های استان از نظر فضا مشکل دارند لذا پیشنهاد می‌شود در هنگام تأسیس و ساختمان‌سازی کتابخانه‌ها مهندسین ساختمان نیاز کتابداران را به فضاهای لازم جویا شده و با همکاری و همفکری آنان به تأسیس ساختمان کتابخانه پردازند تا کتابخانه از نظر فضای فیزیکی دچار مشکل نشود.

۱۰- با توجه به اینکه عادت مطالعه باید از همان اوان کودکی در بچه‌ها بوجود آید و کتابخانه‌ها در ایجاد این عادت بسیار مهم و مؤثرند پیشنهاد می‌شود کتابخانه‌های کودکان و کتابخانه‌های مدارس به تعداد لازم در استان تأسیس و تجهیز شود و از کتابداران حرفه‌ای در کتابخانه‌ها استفاده گردد و کتاب‌های کمک‌درسی و علمی و آموزشی و دینی در اختیار کودکان و نوجوانان قرار داده شود تا موجب دلگرمی و رضایت خاطر آنان را فراهم نماید.

امید است که در رابطه با موارد مذکور در این مقاله، تفکر جدی و مسؤانه مبذول گردد و برای بهبود بخشیدن وضعیت موجود کتابخانه‌های استان اردبیل، در سیاستگذاری آنها از نظر کمی و

کیفی مجموعه، کارمندان و جلب خوانندگان و ایجاد سرگرمی‌ها و تفریحات سالم برای تمام افراد جامعه، برنامه‌ریزی دقیق از سوی مسؤلان کتابخانه‌ها صورت گیرد تا محرومیت‌زدایی فرهنگی در این منطقه بیش از پیش عملی گردد.

منابع

۱. سازمان برنامه و بودجه استان اردبیل. درآمدی بر سیمای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان اردبیل، ۱۳۷۳.
۲. صفری، بابا. اردبیل در گذرگاه تاریخ. ج ۲. اردبیل: دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، ۱۳۷۰.
۳. سازمان برنامه و بودجه استان اردبیل. آمارنامه استان اردبیل، ۱۳۷۳.
۴. اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل، وضعیت کتابخانه‌های مدارس استان اردبیل در سال ۱۳۷۵. اردبیل: اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل؛ معاونت پرورشی، ۱۳۷۵.
۵. سازمان برنامه و بودجه استان آذربایجان شرقی. آمارنامه آذربایجان شرقی، ۱۳۶۵.
۶. شهبازی شیران، حبیب. جغرافیای اردبیل. ج ۱. اردبیل: آرن، ۱۳۷۲.
۷. امانی، غفور. بررسی وضعیت کتابخانه‌های مدارس استان اردبیل و میزان گرایش دانش‌آموزان به مطالعه کتب غیردرسی. (طرح تحقیقی). اردبیل: اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل، واحد تحقیقات ۱۳۷۷.
۸. امانی، غفور. بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل. (پایان‌نامه) تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، ۱۳۷۴.
۹. امانی، غفور. بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان اردبیل. فصلنامه پیام کتابخانه، سال ششم، شماره ۳-۲، ۱۳۷۵. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۷۵.